

TADEUSZ TRAMPLER

System klasyfikacji siedlisk leśnych*)

Система классификации условий местопроизрастания леса

Classification System of Forest Localities

Zadaniem niniejszego referatu jest przedstawienie i omówienie systemu klasyfikacji siedlisk leśnych. Prof. dr Leon Mroczkiewicz w swoim referacie przedstawił założenia, którymi kierowano się w pracach nad wydzieleniem jednostek klasyfikacyjnych. Siatka wyróżnionych typów siedliskowych lasu jest dzisiaj powszechnie znana, gdyż została ona już podana w instrukcji urządzania lasu z 1958 r. Nowa siatka jest nieco bardziej rozbudowana niż poprzednia siatka jednostek klasyfikacji typologicznej podana w zasadach techniczno-hodowlanych z 1953 roku. Wprowadza ona niektóre nowe siedliskowe typy lasu, jak bór wilgotny, las świeży, las wilgotny, których brak dawał się wyraźnie odczuwać podczas stawiania diagnoz o możliwościach produkcyjnych siedliska.

Jakkolwiek sam system klasyfikacji typologicznej jest powszechnie znany, to jednak brak publikacji, omawiających wyróżnione jednostki powoduje, że opracowana klasyfikacja jest często niewłaściwie rozumiana i niewłaściwie stosowana. Również instrukcja urządzenia lasu ograniczyła się do podania wyróżnionych jednostek, natomiast nie podała charakterystyki poszczególnych siedliskowych typów lasów. Charakterystykę tę będzie zawierał dopiero załącznik do opracowywanych nowych zasad techniczno-hodowlanych. Brak do dzisiaj jest również objaśnień w sprawie wykorzystania poszczególnych elementów charakteryzujących typ siedliskowy lasu przy ich rozpoznawaniu i rozgraniczaniu.

Przed przystąpieniem do omówienia charakterystyki siedliskowych typów lasu na przykładzie siedlisk krainy I — Bałtyckiej parę słów należy poświęcić samej siatce klasyfikacyjnej. Każda klasyfikacja dąży do uporządkowania w jakiś logiczny sposób wyróżnionych jednostek klasyfikacyjnych i do ich przedstawienia w sposób uszeregowany według pewnych kryteriów. Za podstawę uszeregowania wyróżnionych siedliskowych typów lasu przyjęto dwa przewodnie kryteria: żyzność oraz wilgotność, a więc dwa kompleksowe czynniki, które decydują o możliwościach produkcyjnych siedliska.

*) Referat wygłoszony na konferencji naukowej PTL w Międzyzdrojach, 5. IX. 1958 r.

Ustawiając typy siedliskowe lasu według ich wzrastającej żyzności i wilgotności otrzymamy następującą siatkę:

	Wzrastająca żyzność			
Wzrastająca wilgotność	Bór suchy			
	Bór świeży	Bór mieszany świeży	Las mieszany	Las świeży
	Bór wilgotny	Bór mieszany wilgotny		Las wilgot.
	Bór bagienny		Las łęgowy	Ols

Powyższa siatka nie jest bynajmniej jakimś schematem. Dowodem tego jest, że nie wszystkie ogniwa tej siatki zostały wypełnione oraz że nie we wszystkich krainach przyrodniczo-leśnych wszystkie typy siedliskowe lasu są wyróżnione. Dla siedlisk uboższych przyjęto nazwę bór, a dla siedlisk bogatszych — las. Stopień wilgotności jest określany słowem suchy, świeży, wilgotny, bagienny. Nie należy pod nazwą bór rozumieć, że wszystkie siedliska zaliczone do siedliskowych typów lasu oznaczonych jak bory posiadają taką samą żyzność mierzoną w jakiejś absolutnej skali. Nazwa bór określa, że to są najuboższe siedliska, przy danej wilgotności uboższe od borów mieszanych, te ostatnie zaś od lasów mieszanych i lasów. Podobnie siedliska określone jako świeże lub wilgotne nie posiadają bynajmniej jednakowej wilgotności. Nazwy te wskazują jedynie na to, że siedliska świeże posiadają zawsze niższą wilgotność niż siedliska wilgotne.

Powyższa siatka ma tę zaletę, że jest bardzo prosta i przejrzysta i dzięki temu łatwa do przyswojenia. Umożliwiło to szybkie rozpowszechnienie typologicznej klasyfikacji siedlisk.

Ta prostota systemu klasyfikacyjnego rodzi jednakże poważne niebezpieczeństwo tworzenia jakichś generalnych typów, które musiałyby pozostać formułami bez treści, szablonami nie dającymi się stosować na obszarze całego kraju bez gwałcenia biocenozy leśnej. Przy ustalaniu charakterystyki siedliskowych typów lasu należałoby uwzględnić wielkoobszarowe zróżnicowanie warunków przyrodniczo-leśnych.

W opracowanej klasyfikacji przyjęto, że obszar na którym najważniejsze gatunki drzew leśnych posiadają w jednakowych warunkach glebowych jednakowy charakter lasotwórczy, będzie najwłaściwszym obszarem, dla którego należy opracować charakterystykę typów siedliskowych lasu. Charakterystykę siedliskowych typów lasu opracowano zatem dla każdej krainy przyrodniczo-leśnej oddzielnie, traktując je jako warianty krainowe ustalonego typu siedliskowego lasu.

Stosowanie opracowanych klasyfikacji wymaga nie tylko znajomości elementów charakterystycznych poszczególnych typów siedliskowych lasu, ale również umiejętności operowania nimi.

Charakterystyka typu siedliskowego lasu będzie omówiona na przykładzie lasu świeżego w Krainie I Bałtyckiej. Pełna charakterystyka tego typu przedstawia się następująco:

Typ siedliskowy lasu — las świeży

Warunki glebowo-gruntowe:

gleba minerogeniczna (woda gruntowa poniżej profilu glebowego): gleba brunatna właściwa, rozkład ścióły mulikowy, pH w poziomie A₁ 5,0—5,5) wytworzona przeważnie z piasków naglinowych, niekiedy z utworów piaszczysto-gliniastych, warstwowanych — piaski i gliny zwałowe w strefie czołowo-morenowej oraz w strefie moreny wyciśnięcia, piaski akumulacji lodowcowej z głazami na glinie zwałowej; również gleba brunatna zdegradowana (rozkład ścióły — mulik lub mulik zbutwiały — pH w poziomie A₁ 4,7—5,0); wytworzona z glin lub płytkich piasków naglinowych — gliny i piaski akumulacji lodowcowej z głazami na glinie zwałowej.

Roślinność dna lasu

Gatunki wyróżniające:

Asperula odorata — marzanka wonna
Milium efusum — prosownica rozpierzchła
Anemone nemorosa — zawilec gajowy
Stellaria holostea — gwiazdnica wielkokwiatowa
Galeobdolon luteum — gajowiec żółty
Pulmonaria obscura — miodunka ćma
Sanicula europaea — żankiel zwyczajny
Actaea spicata — czerniec gronkowy

Gatunki typowe:

Oxalis acetosella — szczawik zajęczy
Mycelis muralis — sałatnik leśny
Galeopsis tetrahit — poziewnik szorstki
Phaegopteris dryopteris — zachyłka trójkątna
Hepatica triloba — przylaszczka pospolita.

Drzewostan

Bk I/II — III

Db Ia/I — II/III

Charakterystyka ta obejmuje następujące grupy elementów glebowo-gruntowych, roślinności dna lasu i taksacyjnych drzewostanu.

Warunki glebowo-gruntowe siedliskowego typu lasu określono:

- sposobem powstawania gleby,
- poziomem wody gruntowej,
- typem i podtypem gleby,
- formą próchnicowania,
- kwasowością w poziomie A₁,
- gatunkiem gleby — składem mechanicznym gleby,
- rodzajem gleby — pochodzeniem geologicznym gleby.

Ze względu na sposób powstawania gleby rozróżniono gleby minerogeniczne, powstałe w przeważającej mierze z części mineralnych, organogeniczne, powstałe w przeważającej mierze z rozłożonych części substancji organicznych, gleby organominerogeniczne powstałe częściowo z części mineralnych, częściowo z rozłożonych części substancji organicznych.

Typ i podtyp gleby, gatunek gleby, poziom wody gruntowej, kwaso-

wość w poziomie A_1 określa się według zasad przyjętych w gleboznawstwie (przyrodniczo-genetyczna klasyfikacja gleb Polski Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego).

W charakterystyce rozróżniono następujące formy próchnicowania:

A) powstające poza zasięgiem bezpośredniego oddziaływania wód gruntowych:

- 1) butwina — próchnica kwaśna,
 - a) butwina torfowa rozdrobniona
 - b) butwina torfowa włóknista,
 - c) butwina zmurszała,
- 2) mulik — próchnica czynna,
 - a) mulik zbutwiały,
 - b) mulik;

B) powstające pod wpływem oddziaływania wód gruntowych i zastojowych:

- 1) abiologiczny torf sfagnowy,
- 2) próchnica bagien leśnych.

Butwina torfowa rozdrobniona jest formą próchnicy kwaśnej, powstałej w wyniku rozkładu substancji organicznej roślin kserofitowych, przez bujną vegetację grzybową pod wpływem periodycznie powtarzającego się wysuszenia warstwy próchnicznej na glebach o suchym klimacie glebowym.

Butwina torfowa włóknista jest formą próchnicy kwaśnej, powstałej w wyniku rozkładu substancji organicznej mchów i wrzosów, przez bujną vegetację grzybową w warunkach stałego uwilgotnienia. Substancja organiczna spojona silnie strzępkami grzybni tworzy darn, która daje się odrywać kawałkami. Bardzo duży udział resztek roślinnych o zachowanej strukturze. Przejście między poziomami A_0 i A_1 wyraźne.

Butwina zmurszała jest formą próchnicy kwaśnej, powstałej głównie w wyniku rozkładu substancji organicznej przez grzyby, ale wykazującego wpływ oddziaływania mikroorganizmów zwierzęcych. Warstwa substancji organicznej słabiej spojona strzępkami grzybni nie tworzy darni. Bardzo wyraźne przejście między poziomami A_0 i A_1 .

Mulik zbutwiały jest formą próchnicy czynnej, powstałej głównie pod wpływem mikroorganizmów zwierzęcych przy słabym udziale grzybów. Przejście między poziomami A_0 i A_1 mniej wyraźne wskutek silniejszego wymieszania próchnicy z glebą mineralną. Mulik zbutwiały tworzy kwaśny poziom bezstrukturalnej substancji próchnicznej o luźnym układzie.

Mulik — to forma próchnicy czynnej powstałej pod wpływem mikroorganizmów zwierzęcych przy wydatnym udziale dżdżownic. Poziomu bezstrukturalnej próchnicy brak. Substancja próchniczna wymieszana z glebą.

Abiologiczny torf sfagnowy jest formą próchnicy powstałej z mchów torfowych. Substancja organiczna zachowuje przez długi okres czasu swą pierwotną budowę roślinną, ulegając zwęglaniu na drodze abiologicznych przemian. Powstaje w warunkach kwaśnych wód zastojowych.

Próchnica bagien leśnych jest formą próchnicy bagiennej powstałej w warunkach przepływowych wód gruntowych zasobnych w związku mineralne lub też wód ulegających zamuleni.

Poziom próchniczny silnie rozwinięty, mazisty o barwie brunatnej do czarnej.

Rodzaj gleby — utwór geologiczny podłoża glebowego podano według oznaczeń przyjętych na mapach geologicznych Polski w skali 1 : 300 000.

W charakterystyce siedliskowych typów lasu podano tylko te gatunki roślin dna lasu, które mają znaczenie przy klasyfikacji, a mianowicie:

- a) gatunki wyróżniające (różnicujące),
- b) gatunki typowe.

Gatunki wyróżniające (różnicujące) są to gatunki wyróżniające swą obecnością dany typ siedliskowy lasu od typu sąsiedniego o mniejszej wilgotności lub o mniejszej żyzności. Gatunki typowe są to gatunki, które osiągną na danym siedliskowym typie lasu optimum swego rozwoju.

Możliwości produkcyjne siedliskowych typów lasu określono bonitacjami głównych gatunków drzew, które mogą brać udział w tworzeniu warstwy drzewostanowej.

Elementy, którymi scharakteryzowano siedliskowe typy lasu zostały w ten sposób dobrane, by mogły być wykorzystane do określania siedlisk. Specyfiką opracowanego systemu klasyfikacyjnego jest to, że określenie warunków siedliskowych można prowadzić kompleksowo, tzn. trzema odrębnymi grupami elementów: elementami glebowo-gruntowymi, roślinami dna lasu i elementami taksacyjnymi drzewostanu, które dopiero po ich wzajemnym skonfrontowaniu dają łączną podstawę do ustalenia typu siedliskowego lasu.

Najczęściej dostępną, a zarazem najtrudniejszą do wykorzystania dla określenia siedliskowego typu lasu jest grupa elementów glebowo-gruntowych. Przy szukaniu korelacji między możliwościami produkcyjnymi siedliska a elementami glebowo-gruntowymi okazał się brak jakiegokolwiek elementu glebowego, który by był ściśle skorelowany z warunkami siedliskowymi jako całością. Dopiero operując pewną kombinacją elementów glebowo-gruntowych, poznawanych na podstawie polowej analizy gleby, można z dużym prawdopodobieństwem określić typ siedliskowy lasu.

Załączona tab. 1 obrazuje budowę schematu, który umożliwia wykorzystanie elementów glebowo-gruntowych do określenia typu siedliskowego lasu w krainie I. Dla pozostałych krain przyrodniczo-leśnych ułożono podobne tabele (tab. 2).

Przy stosowaniu elementów glebowo-gruntowych do określania warunków siedliskowych dużą trudność stanowi właściwe określenie typu i podtypu gleby według zasad przyrodniczo-genetycznych klasyfikacji gleb Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego. Otóż w lasach bardzo często spotyka się gleby, które należałoby zaliczyć do typów pośrednich między glebami typu brunatnego i bielcowego. Klasyfikacja PTG jest w tym zakresie jeszcze niedostatecznie rozbudowana. Należy dążyć do opracowania odrębnej klasyfikacji typów gleb leśnych, która by uwzględniła w pełni całą skalę zmienności tych gleb. Umożliwiłoby to podniesienie dokładności klasyfikowania warunków siedliskowych.

Dla wykorzystania roślin wyróżniających i typowych przy klasyfikacji siedlisk leśnych pomocne może być zestawienie tych gatunków w formie tabeli (tab. 3).

Dla określenia typu siedliskowego lasu wykorzystuje się zasadniczo gatunki wyróżniające (różnicujące). Obecność dwóch, trzech roślin wyróżniających upoważnia do zaliczenia fragmentu lasu do tego typu sie-

Tabela 1

Gleby mineralogiczne		Woda gruntowa okresowo w profilu glebowym (do głęb. 2 m)		Woda gruntowa okresowo w profilu glebowym	
Klasyfikacja siedliskowych typów lasu na podstawie elementów glebowo-gruntowych	z butwiną gleby bielcowe właściwe	z butwiną gleby brunatne	z mulikiem	z mulikiem	z mulikiem
	butwina torfowa rozdrobniona włóknista ± 2 cm 2-8cm średnio i silnie zbielicowane pH 4,0-4,3 4,0 4,5	butwina zmurszała 1-3 cm słabo zbielicowane pH 4,3-5,0	mulik zmurszały	mulik	mulik
wydmy	piaski luźne do 20% cz. spław.	Bór suchy			
piaski rzeczne tarasów akumulacyjnych, piaski, żwiry ak. wodno-lodowcowej	piaski luźne do gliniastych na piaskach luźnych	Bór świeży	BM Św.		

<p>piaski i żwirry osad. lub moreny czołow. piaski akumulacji lodowcowej z głazami</p>	<p>piaski luźne (żwir, kam.) piaski słabo gliniaste na piaskach luźnych</p>	<p>B Św.</p>	<p>Bór mieszany św.</p>	<p>L M</p>	<p>L Św.</p>	
<p>piaski i gliny zwałowe w strefie czołowej moreny oraz moreny wyciśnięcia</p>	<p>piaski luźne niecałkowite warstwowe piaski glin. piaski słabo gliniaste całkowite i niecałkowite</p>		<p>Bór mieszany św.</p>	<p>Las mieszany</p>	<p>L Św.</p>	
<p>piaski akumulacji lodowcowej z głazami na glinie zwałowej</p>	<p>piaski luźne średnio głębokie na piaskach gliniastych i glinach.</p>		<p>BM Św.</p>	<p>Las mieszany</p>	<p>L Św.</p>	
<p>gliny zwałowe gliny zwałowe w strefie moreny czoł. oraz w formie moreny wyciśnięcia</p>	<p>piaski gliniaste na glinach gliny od silnie spieczonych do ciężkich.</p>		<p>BM Św.</p>	<p>L M</p>	<p>Las świeży Las świeży</p>	
<p>mady</p>	<p>mady średnie do ciężkich.</p>			<p>L M</p>	<p>Las świeży</p>	<p>Las łąkowy</p>

Tabela 2

Gleby z wodą gruntową w profilu glebowych (do 2 m głębokości)		organogeniczne				
minero-organogeniczne		z wodą gruntową płytką lub średnio głęboką do 1 m				
z wodą gruntową głęboką 1-2 m		stagnującą kwaśną pH poniżej 6,0				
słabo ruchomą kwaśną pH poniżej 6,0		przeptywową obojętną lub zasadową pH powyżej 6,0				
Klasyfikacja siedliskowych typów lasu na podstawie elementów glebowo-gruntowych	dpz — piaski i żwiry akumulacji wodno-lodowcowej	Gleby bielcowe silnie zbielicowane lub płytkie torfy o charakterze torfów wysokich	Gleby brunatne właściwe lub płytkie mursze.	Gleby bagiennie	torfowisk niskich lub murszowe	
		Butwina torfowa włóknista	Mulik lub mursz	Abiologiczny torf sfagnowy	Próchnica bagien leśnych	
	r — piaski rzeczne i mady	Bór wilgotny	Las wilgotny			
	t — torfy				Bór bagienny	
	dpz — piaski luźne wzgl. piaski gliniaste					
	r — piaski rzeczne o rozmaitym składzie mechanicznym					
	t — torfy wysokie					
	torfy przejściowe oraz torfy niskie				Ols	

Gatunki wyróżniające (różnicujące) i typowe siedliskowych typów lasu krajny Bałtyckiej

	Bór suchy	Bór świeży	Bór mieszany świeży	Las mieszany	Las świeży
Gatunki wyróżniające (różnicujące)	<p><i>Vaccinium myrtillus</i> — borówka czarna</p> <p><i>Deschampsia flexuosa</i> — śmiełek pogięty</p> <p><i>Hylocomium splendens</i> — gajnik lśniący</p> <p><i>Calamagrostis arund.</i> — trzcinnik leśny</p> <p><i>Chimaphila umbellata</i> — pomocnik baldaszk.</p> <p><i>Lycopodium clavatum</i> — widłak goź.</p>	<p><i>Majanthemum bifolium</i> — konwalijka dwulist.</p> <p><i>Pteridium aquilinum</i> — orlica pospolita</p> <p><i>Convallaria majalis</i> — konwalia majowa</p> <p><i>Melampyrum vulgatum</i> — pszeniec zwyczajny</p> <p><i>Anthoxanthum odoratum</i> — tomka wonna</p> <p><i>Fragaria vesca</i> — poziomka pospolita</p> <p><i>Oxalis acetosella</i> — szczawik zajęczy</p> <p><i>Dryopteris spinulosa</i> — narecznica ciernista</p>	<p><i>Hepatica triloba</i> — przylaszczka posp.</p> <p><i>Ajuga reptans</i> — dąbrówka rozłogowa</p> <p><i>Melica nutans</i> — perlówka zwisła</p> <p><i>Veronica officinalis</i> — przetacznik lekarski</p> <p><i>Veronica chamaedrys</i> — przetacz. ożankowy</p> <p><i>Lathyrus vernus</i> — groszek wiosenny</p> <p><i>Galeopsis tetrahit</i> — poziewnik szorstki</p>	<p><i>Asperula odorata</i> — marzanka wonna</p> <p><i>Milium effusum</i> — prosownica rozpięz.</p> <p><i>Anemone nemorosa</i> — zawilec gajowy</p> <p><i>Stellaria holostea</i> — gwiazdnica wielkokwiatowa</p> <p><i>Caleobdolon luteum</i> — gajowiec żółty</p> <p><i>Pulmonaria obscura</i> — miódunka śma</p> <p><i>Sanicula europaea</i> — żankiel zwycz.</p> <p><i>Actaea spicata</i> — czerniec gronkowy</p>	<p><i>Oxalis acetosella</i> — szczawik zajęczy</p> <p><i>Mycelis muralis</i> — sałatnik leśny</p> <p><i>Galeopsis tetrahit</i> — poziewnik szorstki</p> <p><i>Phaeopteris dryopteris</i> — zachyłka trójk.</p> <p><i>Hepatica triloba</i> — przylaszczka posp.</p>
Gatunki typowe	<p><i>Cladonia pl. sp.</i> — chrobotki</p> <p><i>Calluna vulgaris</i> — wrzos pospolity</p> <p><i>Dicranum scoparium</i> — widłoząb mietlisty</p> <p><i>Festuca ovina</i> — kostrzewa owcza</p> <p><i>Nardus stricta</i> — bliźniaczka psia trawka</p>	<p><i>Entodon Schreberi</i> — rokiet pospolity</p> <p><i>Vaccinium vitis-idaea</i> — borówka brusznica</p> <p><i>Calluna vulgaris</i> — wrzos pospolity</p> <p><i>Dicranum undulatum</i> — widłoząb falistolist.</p> <p><i>Luzula pilosa</i> — kosmatka owłos.</p>	<p><i>Vaccinium myrtillus</i> — borówka czarna</p> <p><i>Deschampsia flexuosa</i> — śmiełek pogięty</p> <p><i>Calamagrostis arund.</i> — trzcinnik leśny</p> <p><i>Dicranum undulatum</i> — widłoząb falistolistny</p>	<p><i>Oxalis acetosella</i> — szczawik zajęczy</p> <p><i>Dryopteris spinulosa</i> — narecznica ciernista</p> <p><i>Majanthemum bifolium</i> — konwalijka dwulistna</p> <p><i>Fragaria vesca</i> — poziomka pospolita</p> <p><i>Catharinaea undulata</i> — żurawiec kędzierz.</p>	<p><i>Oxalis acetosella</i> — szczawik zajęczy</p> <p><i>Mycelis muralis</i> — sałatnik leśny</p> <p><i>Galeopsis tetrahit</i> — poziewnik szorstki</p> <p><i>Phaeopteris dryopteris</i> — zachyłka trójk.</p> <p><i>Hepatica triloba</i> — przylaszczka posp.</p>

dliskowego lasu, którego rośliny wyróżniające zostały znalezione. Jest to zasada, która daje możność poprawnego określenia typu siedliskowego lasu tylko na podstawie roślinności dna lasu.

Również elementy taksacyjne drzewostanu mogą być wykorzystane dla określenia typu siedliskowego lasu. W tym celu zestawiono w tabeli obok siebie główne gatunki drzew, które biorą udział w budowie drzewostanu Krainy Bałtyckiej (tab. 4).

Tabela 4

Rola lasotwórcza drzew w siedliskowych typach lasu krainy Bałtyckiej

	Bór suchy	Bór świeży	Bór mieszany-świeży	Las mieszany	Las świeży
Sosna	III/IV	I/II-III/IV	I-II	I-II	-
Dąb	-	-	II-III/IV	I/II-III	Ia/I-II/III
Buk	-	-	II/III-IV	II-III	I/II-III

Z tabeli tej wynika, że granicą między siedliskiem boru suchego i boru świeżego jest czwarta bonitacja wzrostowa dla sosny, granicą dla boru mieszanego jest występowanie w drzewostanach przynajmniej pojedynczych dębów i buków około III bonitacji, granicą dla lasu mieszanego jest występowanie dębów i buków o tej samej bonitacji wzrostowej co sosna, a granicą dla lasu świeżego jest osiągnięcie przez drzewostany bukowe najwyższej bonitacji przy jednoczesnym braku sosny.

Ostateczne określenie siedliska następuje po skonfrontowaniu postawionych diagnoz na podstawie trzech poprzednio omówionych elementów. Przy tej konfrontacji trzeba pamiętać, że nie wszystkie grupy elementów posiadają w każdym przypadku jednakową wagę dla określenia siedliska.

Najważniejszą grupę stanowią elementy taksacyjne drzewostanu wskazujące przez rolę lasotwórczą podstawowych gatunków drzew w danych warunkach siedliskowych na możliwości produkcyjne tego siedliska dla potrzeb gospodarki leśnej. Jednakże ta grupa elementów może być wykorzystana tylko w takich fragmentach lasu, w których w budowie drzewostanów biorą udział przynajmniej pojedynczy przedstawiciele najważniejszych gatunków drzew i mogą odzwierciedlać w pełni możliwości produkcyjne siedliska. Takie warunki istnieją tylko w drzewostanach starszych klas wieku, mało zniekształconych pod względem składu gatunkowego.

Roślinność dna lasu, zwłaszcza gatunki wyróżniające (różnicujące) określają prawidłowo typ siedliskowy lasu jedynie w takich fragmentach leśnych, w jakich istnieją możliwości pełnego rozwinięcia się runa leśnego, a więc w drzewostanach starszych klas wieku. Roślinność dna lasu może również okazać się nieprzydatną dla określenia siedlisk starodrzewiu tam, gdzie wskutek pewnych czynności gospodarczych, jak grabienie ściółki i wypas bydła, runo ulega zniekształceniu. W drzewostanach młodszych klas wieku, silnie zwartych, w których często brak runa leśnego, jak również na powierzchniach otwartych, gdzie występuje odrębna roślinność halizn i zrębów, trudno wyokrzystać gatunki rozróżniające dla określenia typu siedliskowego lasu.

Elementy glebowo-gruntowe mogą być zasadniczo wykorzystane w każdym przypadku dla określenia typu siedliskowego lasu, nawet tam, gdzie brak drzewostanu i typowo wykształconej roślinności dna lasu. Jednakże trzeba zdawać sobie sprawę, że korelacje między kompleksem elementów glebowo-gruntowych, a możliwościami produkcyjnymi siedliska w obrębie jednej krainy przyrodniczo-leśnej nie są zbyt silne. W obrębie jednej krainy można rozróżnić lokalne warianty typów siedliskowych lasu, przywiązane do lokalnego układu warunków klimatycznych i geomorfologicznych i charakteryzujące się specyficznymi możliwościami dla produkcji leśnej. Ustalenie tych lokalnych korelacji jest bardzo ważne dla określenia siedlisk leśnych na przestrzeni mniejszych obszarów leśnych.

Ostateczne ustalenie typu siedliskowego lasu na podstawie analizy trzech grup elementów charakteryzujących biocenozę leśną wymaga nie tylko dokładnej znajomości tych elementów, ale również prawidłowej oceny znaczenia, które dla określania warunków siedliskowych w danym fragmencie lasu ma każda z tych trzech grup. Zarówno znajomość elementów charakteryzujących warunki siedliska, jak i ocena ich roli w prawidłowym określaniu siedlisk wymaga specjalizacji. Pracą tą nie powinien być obarczony taksator. Głównym zadaniem taksatora powinno być prawidłowe ustalenie organizacji toku produkcji leśnej i zaprojektowanie właściwych zabiegów gospodarczych potrzebnych dla osiągnięcia zamierzonego celu produkcji. W tym też kierunku powinna iść specjalizacja taksatora. Należałoby odciążyć go od wszelkich dodatkowych zajęć, jak ustalanie sortymentów użytków rębnych i użytków międzyrębnych, opracowanie i wytyczanie szlaków zrywkowych, a również od bezpośredniego klasyfikowania siedlisk. Diagnozę warunków siedliskowych powinien taksator otrzymywać w gotowej postaci i krytycznie się nią posługiwać przy projektowaniu celu produkcji i zabiegów gospodarczych.

Omawiany system klasyfikacji siedlisk leśnych miał na celu stworzenie obiektywnych kryteriów stawiania diagnozy co do przydatności siedlisk dla produkcji leśnej, jednakże system ten nie może ani nie powinien być stosowany w praktyce jako schemat, jako zestaw sztywnych wskaźników dla bezkrytycznego stosowania przy określaniu siedlisk. Klasyfikacja siedlisk leśnych nie może przerodzić się w rzemieślnicze stosowanie wskaźników podanych w charakterystyce typów siedliskowych lasu. Osobę prowadzącą klasyfikację siedlisk leśnych powinno charakteryzować głębokie przygotowanie przyrodnicze, umożliwiające — na podstawie ustalonych kryteriów — szczegółowe poznanie biocenozy leśnej jako naturalnego środka produkcji leśnej.

Przedstawiony system klasyfikacji jest pierwszą próbą stworzenia obiektywnej podstawy do kompleksowego określania przyrodniczych warunków produkcji leśnej. Powstał on w oparciu o bogaty materiał dokumentacyjny, zebrany w postaci powierzchni typologicznych na obszarze całego kraju. Powinien prawidłowo charakteryzować najważniejsze typy siedliskowe lasu. Opiera się on na najbardziej prostych wskaźnikach, które mogą być zebrane w terenie bez uciekania się do prac laboratoryjnych.

Niewątpliwie system ten nie jest jeszcze doskonały i jego braki będą się ujawniać przy stosowaniu w praktyce. Usuwanie tych braków będzie

wymagało stałego doskonalenia typologicznej klasyfikacji siedlisk. Jednakże jestem głęboko przekonany, że przyjęte założenia przy opracowaniu klasyfikacji są z punktu widzenia naukowego poprawne, a z punktu widzenia potrzeb gospodarczych słuszne. Kompleksowy sposób określania siedlisk należy uznać za jedynie prawidłowy przy określaniu biccenoz leśnych w warunkach lasu zagospodarowanego.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 23 grudnia 1958 r.